

Skrivning for læring

Otte idéer fra projektet
Lolland skriver

Lolland skriver udvikler skriveidaktik på tværs af fag på alle folkeskoler i Lolland Kommune. Projektet løber fra 2021 til 2025 og udføres i et samarbejde mellem Lolland Kommune og Nationalt Videncenter for Læsning. Projektet er støttet af A.P. Møller Fonden.

Aktiviteterne i dette idékatalog er udviklet sammen med lærere på mellemlinjen i Lolland Kommune i årene 2021 til 2023. Tak til alle medvirkende.

Du kan læse mere om Lolland skriver på Nationalt Videncenter for Læsning's hjemmeside via QR-koden her:

Tekst og foto

Bonnie Vittrup, lektor, Københavns Professionshøjskole
Lise Overgaard Nielsen, lektor, Professionshøjskolen Absalon
Pernille Hargbøl Madsen, lektor, Professionshøjskolen Absalon
Peter Heller Lützen, konsulent, Nationalt Videncenter for Læsning

Redaktion og opsætning

Ida Wendelboe Hansen
Inge Rand

Ikoner og grafikker

Inge Rand

Film

Rossen Film

Indholdsfortegnelse

Forord	2
1. Stop op og skriv	3
2. Beskriv figuren/billedet	4
3. Fasthold instruktionen	7
4. Fagsprog på ordniveau	9
5. Fagsprog på sætningsniveau	11
6. Fagsprog på tekstniveau	13
7. Skriveordrer	15
8. Klassens skrivemiljø	17

Forord

I dette idékatalog får du otte idéer til, hvordan du kan skrive med dine elever. Idéerne er udviklet sammen med lærere i Lolland Kommune som en del af projektet *Lolland skriver*. De handler om skrivning for læring i alle fag.

Skrivning for læring er skrivning integreret i undervisningen, som ikke nødvendigvis resulterer i færdige tekster (fx opgaver), og hvor modtageren godt kan være eleven selv. Det vil sige noter, forklaringer, huskeregler, mindmaps osv.

Skriveforskning peger på, at:

- Skrivning skaber klarhed i fagligt stof og egne tanker
- Skrивeren skaber nye forbindelser i fagligt stof og mellem fagligt stof og egen viden
- Skrivning understøtter metakognitiv refleksion
- Skrivning støtter hukommelsen
- Skrivning skaber faglig deltagelse og involvering.

I skrivning for læring kan alle elever deltage. De vil ikke skrive lige meget eller skrive det samme, men alle kan deltage, og alle kan bearbejde fagligt stof på deres egen måde. Skrivning for læring styrker kvaliteten af efterfølgende mundtlige aktiviteter, ligesom skrivning for læring kan lægge op til anden og mere målrettet skrivning.

Alle aktiviteter kan foregå analogt eller digitalt, men det er vigtigt, at elever med behov for læse- og skrive-teknologi har adgang til det.

Se en kort introduktion til skrivning for læring [her](#).

Du kan også finde videoen via QR-koden her:

1. Stop op og skriv

Stop op og skriv er den simpleste aktivitet og skal primært sikre, at der skrives i undervisningen.

Stop op og skriv kan afvikles på fem minutter eller mere og foregår samtidig med andre aktiviteter, man er i gang med. Det kan være under læsning, gruppesamtaler eller filmseneing. Det er vigtigt, at aktiviteten stoppes, så eleverne har ro og tid til at skrive. Stop op og skriv sikrer, at eleverne selv formulerer sig, udvælger og forankrer indhold og forstår det på deres måde.

I *Lolland skriver* brugte nogle af lærerne Stop op og skriv som hukommelsesarbejde. De lavede fx små formelsamlinger, notesbøger eller brugte aktiviteten som logbogsskrivning.

Aktiviteten fungerer bedst, hvis den initieres med en præcis skriveordre, og hvis eleverne opmuntres med forslag og idéer, mens de skriver. Skriveordren må ikke være kompleks, og der bør ikke være formelle krav til elevernes skrivning. Stop op og skriv handler mest om, at man skal rammesætte tid til skrivning i sin undervisning, og at eleverne udvikler strategier til at være skriftligt aktive i skolen.

Sådan gør du:

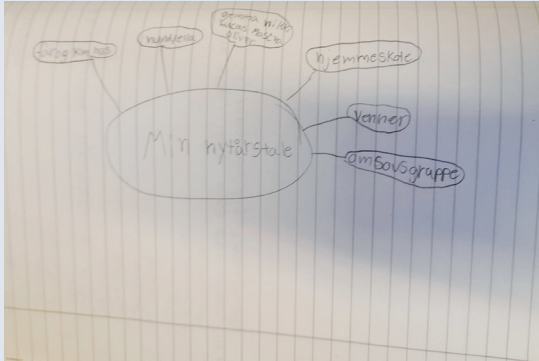
Stop filmen eller læsningen undervejs, og igangsæt en skriveaktivitet, fx:

- Skriv, hvad du nu ved om emnet
- Skriv nogle spørgsmål til indholdet
- Skriv, hvad du tror, der sker nu
- Skriv definitioner på nøgleord
- Skriv en eller to sætninger med nøgleordene

Formål: at eleverne bedre kan huske det, de læser/ser, og lettere kan deltage i samtale efterfølgende.

Eksempler

1. Stop op og skriv

Stop op og skriv – idéer i et mindmap.

fordi der krig uden for europa
Fattigdom og bedre liv
Hvortar vi da ^{bo} ~~her~~ here
hvor mange er i
Hvor er i fra

Stop op og stil spørgsmål til Ultra-Nyt.

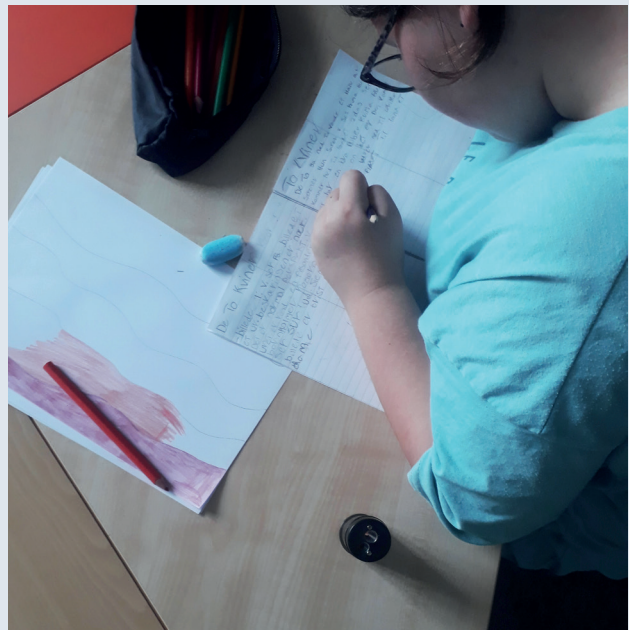
europas og nato og de
fæse lande er gode venner
og mere sikre lande og
krig uden for europa
~~Der viber og mange~~
~~mennesker og et fattigt~~
~~land~~
er da god til at
arbejde har du viber
~~der~~ hvad er da god

Eleven skriver til sig selv – der er ikke fokus på at skrive rigtigt eller pænt.

„Både læselog og stop op og stil spørgsmål er blevet taget godt imod af eleverne. Alle skriver – på deres niveau – og der er bred deltagelse i samtalen om Ultranyt.“

Lærer

Logbogskrivning som daglig læselog.

2. Beskriv figuren/billedet

Kernen i aktiviteten Beskriv figuren/billedet er at sætte ord på visuelt formidlet information, så eleverne bedre forstår illustrationer, grafer, diagrammer, tegninger og lignende.

Vi ved, at det er lærerigt at gå fra en modalitet til en anden, og at det er vigtigt at lave præcise iagttagelser i visuelt formidlet information i fag som matematik samt natur- og kulturfagene. I fag som dansk og fremmedsprog er billedanalyse og det at sætte ord på, forstå og fortolke billeder en del af fagene, og ofte bruges billeder som før-læsning eller før-skrivningsaktiviteter med brainstorm, ordforrådsopbygning m.v.

Beskriv figuren/billedet støtter elever i at være opmærksomme under faglig læsning af multimodale tekster, hvor det er vigtigt at bruge alle tekstens ressourcer.

Sådan gør du:

Eleverne skal iagttage og beskrive figurer/billeder med bestemte ord eller sætningsstartere, som varierer efter fag. Fx:

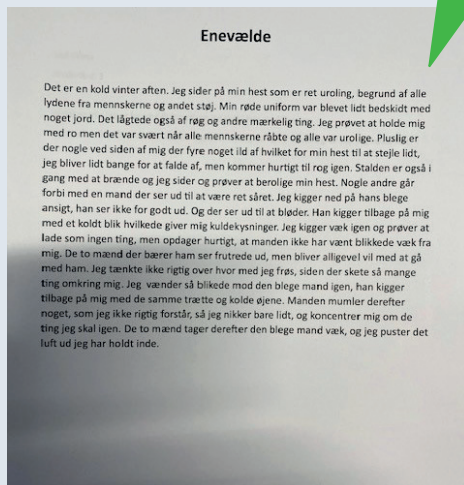
- Skriv, hvad du ser på billedet.
- Hvad er der i forgrunden/mellemgrunden/baggrunden?
- Er der mere eller mindre end?
- Hvad er der på x-aksen?
- Hvad viser/betyder pilen i illustrationen?

Formål: at eleverne øver sig i at beskrive præcist ved hjælp af fagets sprog og begreber, at de aktiverer deres forforståelse og forankrer deres faglige viden.

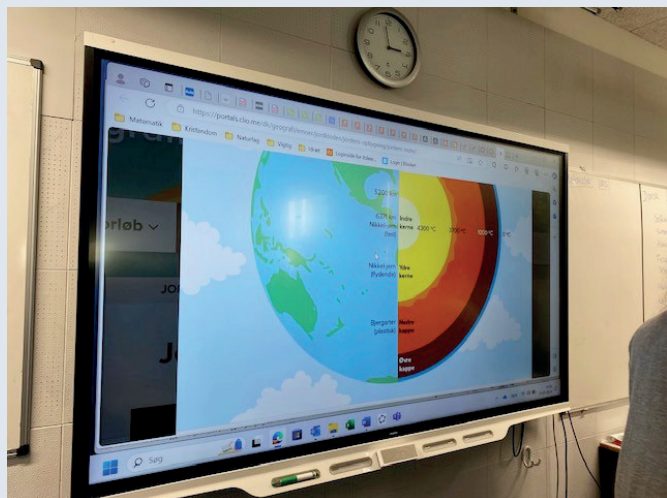
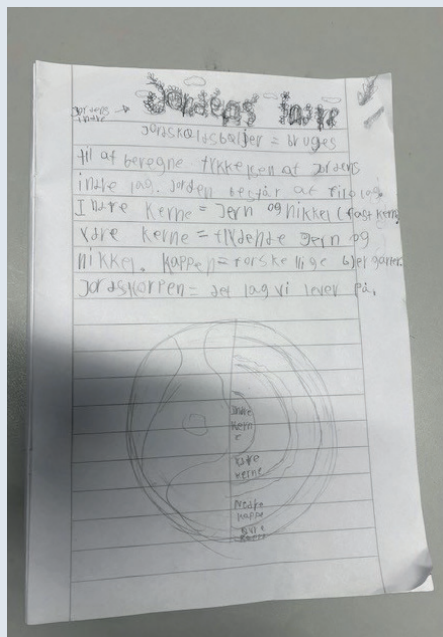
Eksempler

2. Beskriv figuren/billedet

„Det hjælper eleverne til at samle tankerne og reflektere. Flere elever deltager i klassesamtalen bagefter.“
Lærer

Hvis du selv var til stede – beskriv billedet i historie.

Beskrivelse af jordens kerne med egne ord og fagbegreber.

3. Fasthold instruktionen

Fasthold instruktionen skal støtte eleverne i at overskue og huske procedurer. Nogle gange giver lærere instruktioner, hvor eleverne skal gøre ting i en rækkefølge – som de kan have svært ved at huske. Fasthold instruktionen handler om hukommelse, om at tilegne sig rækkefølger og procedurer i sit eget sprog og at skabe fokus, så eleverne ikke hele tiden spørger læreren, hvad de nu skal.

Konkret kan det dreje sig om instruktioner, opskrifter og manualer i håndværk og design, madkundskab og billedkunst eller faglige operationer som udregninger og fremgangsmåder i matematik og dansk. Når eleverne selv nedskriver instruktioner, gør de dem til deres egne og kan huske dem, fordi de har forstået dem. Fasthold instruktionen kan støtte eleverne i at udvikle ejerskab til undervisningen som noget, de selv er en del af og kan tilpasse til sig selv.

Fasthold instruktionen er herudover en oplagt måde at arbejde med instruerende tekster på i dansk.

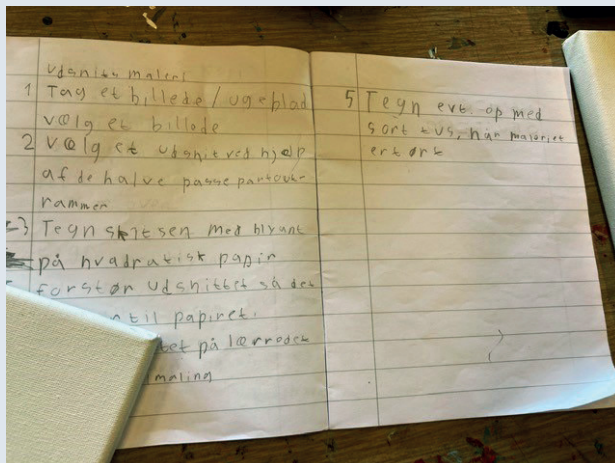
Sådan gør du:

- Skriv/vis på tavlen, hvad eleverne skal gøre, fx hvordan de skal løse en opgave.
- Eleverne skriver nu instruktionen ned. Det er vigtigt at give tid til skrivningen.
- Parvis snakker de sammen om, hvordan de har forstået instruktionen.

Formål: at eleverne selv husker arbejdsprocesser, lærer at følge en procedure og bliver mere selvhjulpne. Husk at referere til instruktionen undervejs, så eleverne vænner sig til at bruge den.

Eksempler

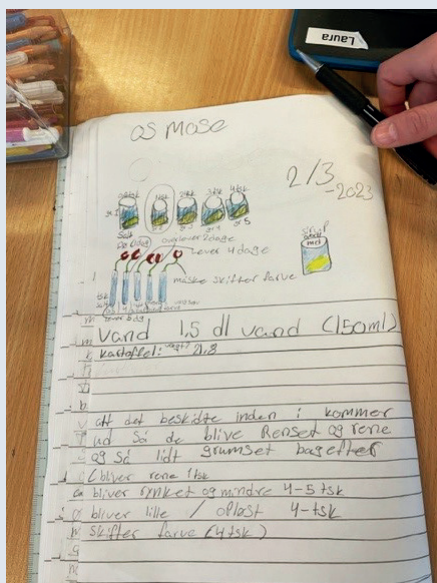
3. Fasthold instruktionen

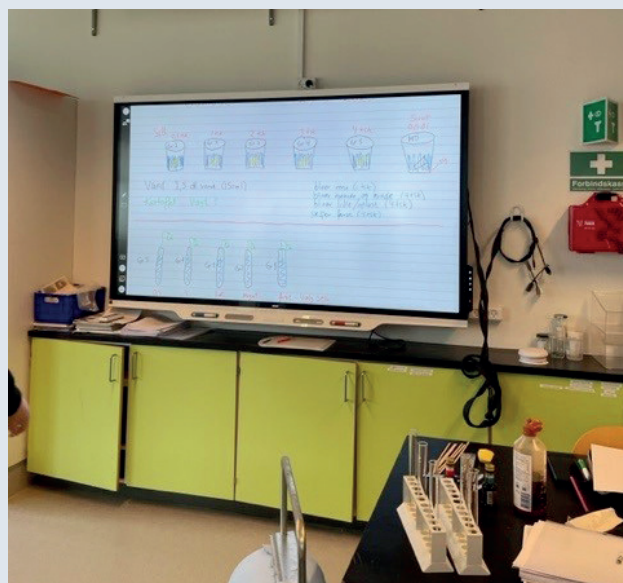
Eleven har skrevet fem punkter og beskrevet, hvordan man med tegning overfører et fotografi og tegner konturerne op til sidst.

„Vi så en film om en bestemt teknik, som eleverne skulle bruge i madkundskab. Efter hvert trin i proceduren skrev eleverne instruktionen med egne ord til sig selv. Jeg oplevede, at jeg blev helt overflødig.“

Lærer

Eleven fastholder instruktionen med egne ord og illustrationer.

Lærerens instruktion på tavlen.

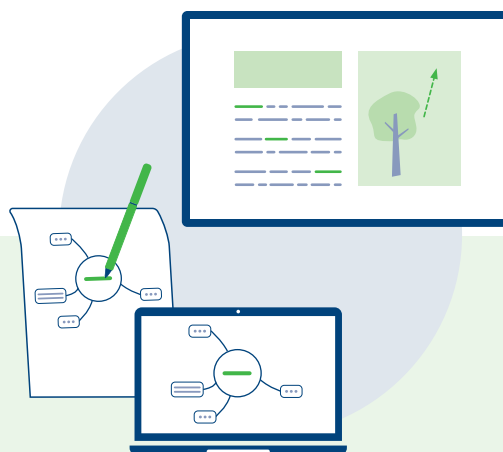
4. Fagsprog på ordniveau

Man skal have et aktivt forhold til nye ord for at kunne tilegne sig dem, og skrivning er en af flere måder at skabe forbindelse mellem kendte og ukendte ord.

I mange tekster er der flere nye ord, end det er både muligt og nødvendigt for eleverne at tilegne sig. Derfor skal lærere selekttere i dem. Første skridt i lærerens arbejde med tekster er derfor at beslutte, hvilke fokusord der som minimum skal arbejdes med.

Mange fagtekster og læremidler rummer så mange ord, som eleverne ikke kender i forvejen, at det kan virke helt uoverskueligt at gå i gang med teksten. Aktiviteten Fagsprog på ordniveau hjælper eleverne til at udvikle strategier til, hvordan de kan gå til nye tekster med mange ukendte ord og efterhånden øve sig i at vurdere, hvad der er vigtigt og mindre vigtigt.

Når man arbejder med fokusord, inden man læser en tekst, er det godt at arbejde på flere måder med dem, fx udtale dem, at dele og bøje ordene eller inddrage ordenes kontekst.

Sådan gør du:

Udvælg nogle faglige nøgleord.

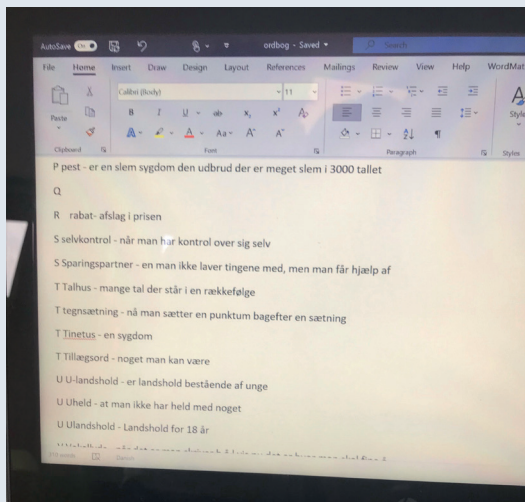
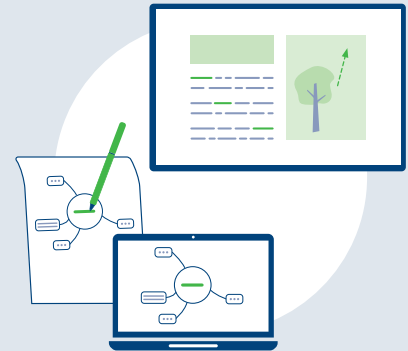
Parvis diskuterer eleverne, hvad de tror, ordene betyder, og skriver det ned. Elevernes bud skrives på tavlen og drøftes ud fra fx: synonymmer, ord der ligner (fx på andre sprog), opdeling og bøjning af ordene.

Parvis skriver eleverne en kort tekst, hvor ordene indgår.

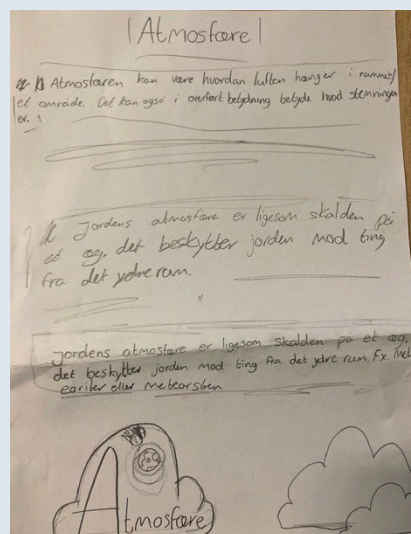
Formål: at forankre nye ord i elevernes ordforråd, så de kan huske og bruge dem fagligt.

Eksempler

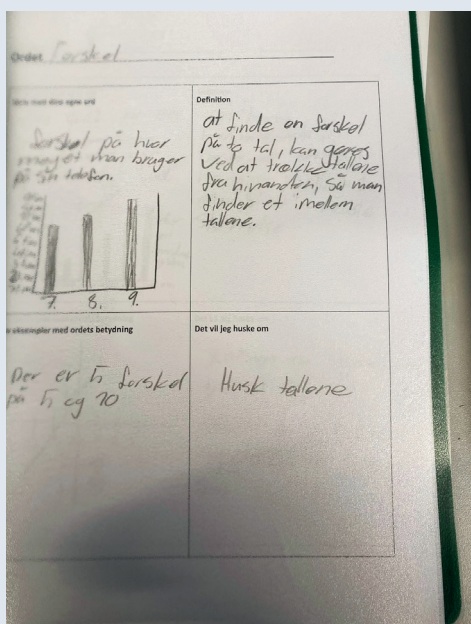
4. Fagsprog på ordniveau

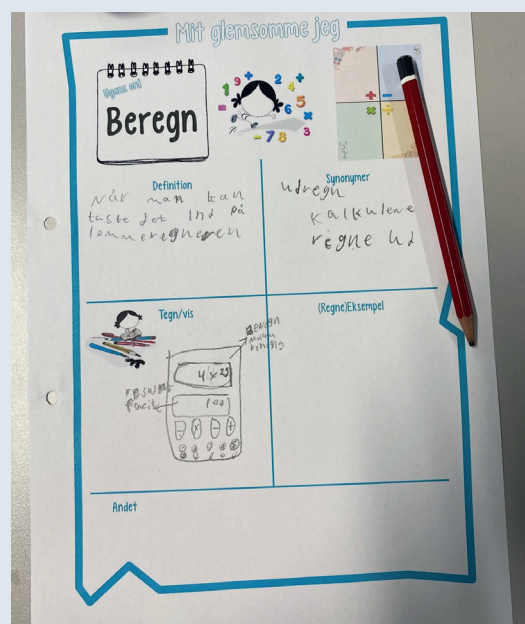
I skolens fag møder eleverne mange fagspecifikke ord og begreber.

At tegne sig fagbegreber ved at forklare dem med egne ord.

Eleverne definerer, tegner og forklarer fagord i matematik.

Eleverne skriver til deres eget "glæmsomme jeg".

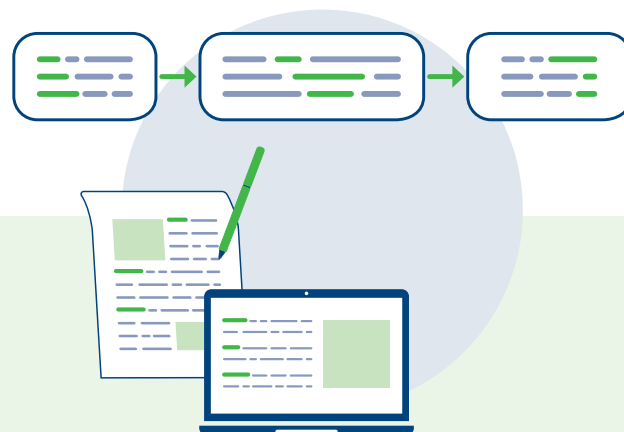
5. Fagsprog på sætningsniveau

Det er svært at gå fra enkeltord til sætninger og afsnit. Når eleverne har arbejdet med fx Stop op og skriv eller Beskriv figuren/billedet, har de ofte skrevet enkeltord i en slags noteform. Men det er svært at få enkeltord bundet sammen i sætninger, som også udtrykker en vis kompleksitet. De fleste kan skrive korte ligefremme sætninger, men kan have svært ved at lave koblinger mellem sætninger.

Netop i koblinger mellem sætninger kan man udtrykke rækkefølge, årsag, modsætning, sammenligning og en række andre forhold, som er kognitivt mere avancerede end blot at brainstorme eller notere enkeltord.

Aktiviteten lægger op til stilladsering på sætningsniveau, hvor læreren aktivt foreslår indledninger, overgange og afslutninger på sætninger og afsnit.

Eleverne skal lære, at der bruges forskellige koblinger i forskellige typer af tekster. Elevernes nedskrevne instruktioner kan fx forbedres med aktiv stilladsering med tidslige koblinger.

Sådan gør du:

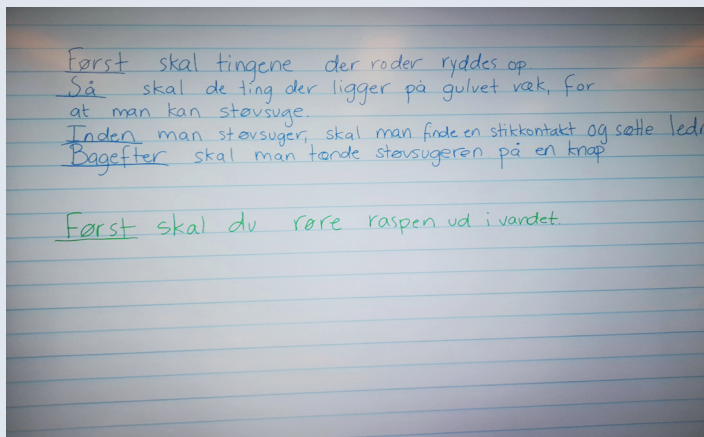
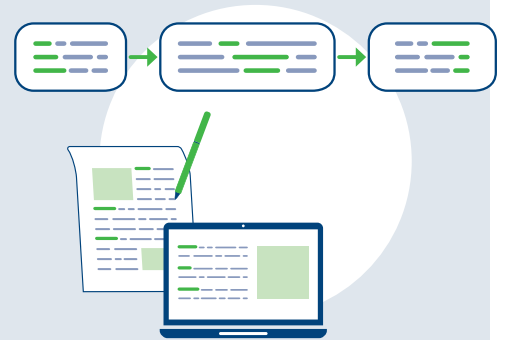
Eleverne skal sætte ord sammen til sætninger. Hjælp dem på vej ved at forære dem sætningsstartere eller overgange. Skriv dem på tavlen, fx:

Man finder arealet ved at ...
Først skal man ... så skal man
Der er både ... og ...
I 1945 ...
... fordi ...
... derimod ...

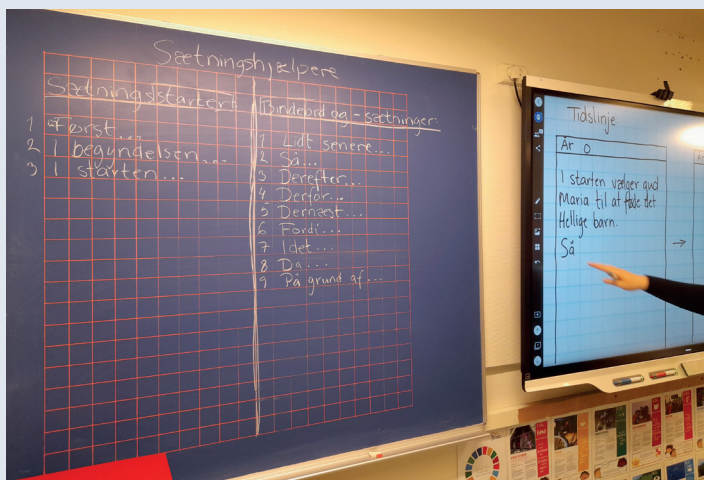
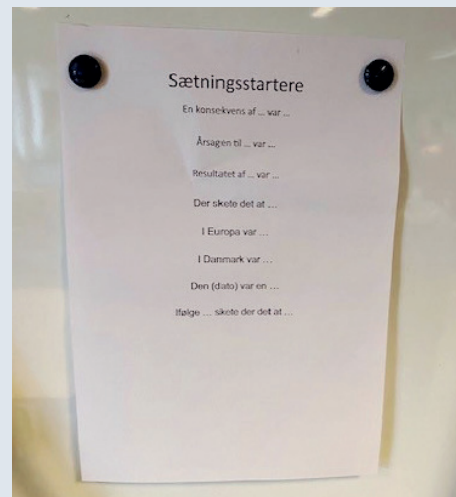
Formål: at eleverne øver sig i at danne sætninger og at beskrive årsager, rækkefølger, ligheder og forskelle.

Eksempler

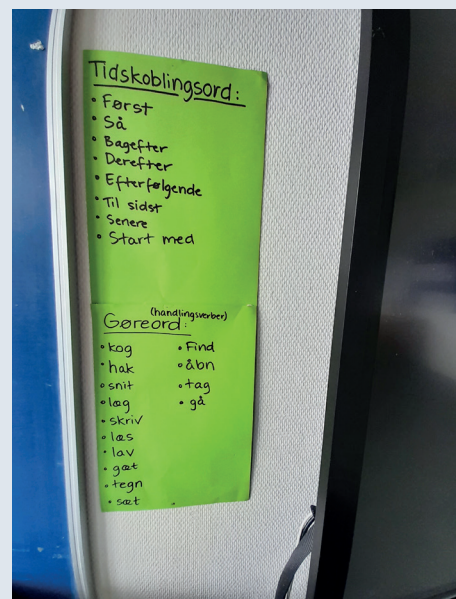
5. Fagsprog på sætningsniveau

Fokus på tidlige koblinger i instruktioner.

Sætningshjælpere som en del af klassens skrivemiljø

Stilladsering på sætningsniveau.

6. Fagsprog på tekstniveau

Denne aktivitet involverer både læseforståelse, samtale og skrivning. Lærerne læser en tekst eller et tekststykke højt, mens eleverne lytter og følger med i teksten. Under anden og tredje oplæsning skiver eleverne noter om tekstens indhold.

I grupper taler eleverne om, hvad de tror eller mener, teksten handler om. Herefter gengiver de indholdet med egne ord i en kort, men sammenhængende tekst. De skal ikke skrive teksten ordret af, men fokusere på det, som de selv mener, er det vigtigste. Man skal prøve aktiviteten nogle gange og måske bruge tekster af en vis længde, så det ikke er muligt blot at skrive den af efter hukommelsen.

Eleverne skal nu sammenligne deres skriftlige gengivelser af indholdet og se, at der kan være mange måder at gengive et indhold på. De skal diskutere, hvilke formuleringer der gengiver indholdet bedst.

Aktiviteten handler både om læseforståelse og skrivning, hvor man ikke blot skal huske et indhold, men også vurdere og selekttere i det. Eleverne vil opdage, at de kan lægge vægt på forskellige træk af en tekst, og samtalen om forskellighederne er derfor vigtige.

Sådan gør du:

Læs en tekst om et velkendt emne højt, gerne et par gange, mens eleverne lytter. Eleverne tager notater under/efter sidste højtlesning.

Ud fra deres notater skal eleverne blive enige om at skrive en gengivelse af teksten.

Til sidst diskuteres ligheder og forskelle mellem elevernes tekster, og faglige pointer fremhæves.

Formål: at styrke elevernes opmærksomhed på teksters form og indhold og at gengive et fagligt indhold på skrift.

Eksempler

6. Fagsprog på tekstniveau

Uddrag af fagteksten, som eleverne har diskuteret og gengivet.

Gyserens genre-træk - Hvad er en gyser?

Genretræk er nogle signaler i teksten, der viser os, at den tilhører en bestemt genre. Du kender allerede andre genrer, for eksempel eventyret! Gysergenren har nogle helt tydelige signaler. Det kan for eksempel være:

Stemningen

I en god gyser bygges en stemning op af angst og gru. Denne form for uhygge kan forfatteren skabe ved hjælp af forskellige virkemidler, som er et slags sprogligt krydderi. Ved brug af tillægsord bliver sproget mere levende. For eksempel "det mørke loft var fyldt af uhyggelige ting og skræmmende gamle skabe" i stedet for "loftet var fyldt med ting." På den måde kan læseren se stedet for sig, og når man føler, at man er til stede, bliver det også mere uhyggeligt.

Det ydre

Stemningen kan skabes ved hjælp af de ydre opgivelser. Historien kan foregå et skummelt sted, for eksempel i et gammelt, forladt hus. Det kan også foregå på et uhyggeligt tidspunkt, for eksempel ved fuldmåne eller ved midnat. Et andet gysetræk, som skaber en uhyggelig stemning, er uvejr.

Hvem kender ikke uhyggelige historier, som begynder med ordene "Det var en mørk og stormfuld nat ..."?

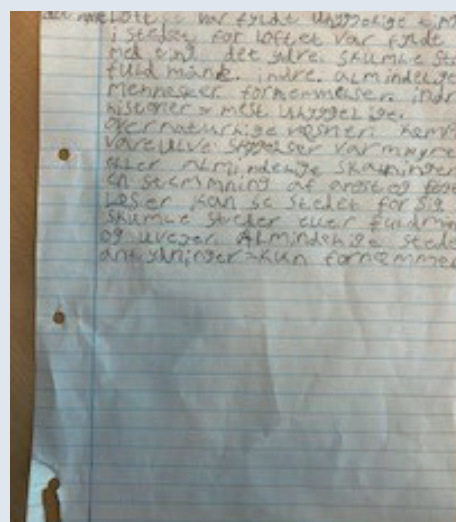
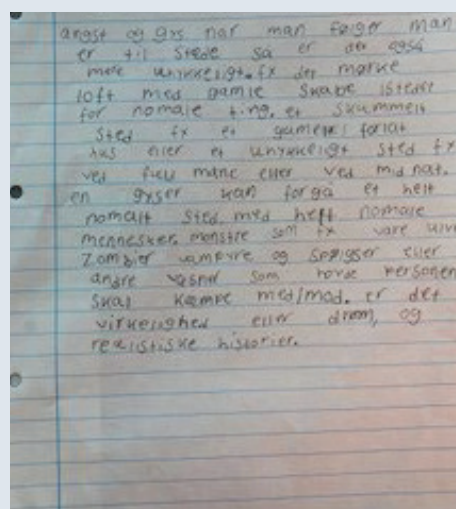
Det indre

Andre gysere kan foregå på helt almindelige steder med helt almindelige mennesker – men der skabes alligevel en uhyggelig stemning. Et godt virkemiddel er antydninger! Vi får antydning af noget; får en fornemmelse af spøget – men kun en fornemmelse! Vi ved ikke helt, hvad vi skal tro. Er det virkelighed? Eller bare en drøm eller fantasi?

Det kan tit være de historier, som bruger indre virkemidler, som er de mest uhyggelige. Vi kan ikke altid fortælle, hvorfor vi synes de er så uhyggelige, fordi det kun er fornemmelser. Ligesom starten af "Flaskehalsen peger på".

Det overnaturlige

I nogle gysere optræder uhyggelige, overnaturlige væsener. Det kan være varulve, zombier, vampyrer, spøgelser eller andre væsener, som hovedpersonen skal kæmpe med. Andre historier kan være næsten helt realistiske. Det vil sige, at det næsten kunne ske i virkeligheden.

Klassen har evalueret deres viden om gysergenren ved at skrive en ny fagtekst.

7. Skriveordrer

Fra et elevperspektiv kan en skoledag opleves som et mylder af skiftende fag og arbejdsformer. En skriveordre kan bidrage til at skabe klarhed for eleven og sammenhæng i undervisning og opgaver. Skriveordren er lærerens skriftlige instruktion til eleven om, hvorfor teksten skal skrives, hvad eleven skal gøre, og hvilke skrivehandlinger eleven skal udføre – gerne med støtte i form af grafik og sproglige foræring. Skriveordren ledsager lærerens mundtlige instruktion, og eleven får lettere ved at spørge konkret ind til en del af skriveordren, fordi den står på skrift.

I ordet "ordre" ligger blot at være præcis og tydelig i de opgaver, man stiller eleverne. En god skriveordre virker inkluderende, så alle kan gå i gang.

Se en [video](#) om skriveordrer fra projektet [Skrivedidaktik på mellemtrinnet](#).

En god skriveordre afspejler:

- Hvorfor teksten skrives (formål)
- Hvad eleven skal have ud af at skrive teksten (læring)
- Hvem, der skal læse og forstå teksten (modtager)
- Hvad teksten skal handle om (indhold)
- Hvad teksten skal bruges til (handling)

Formål: at instruktionen er kort og synlig for eleverne og ikke til forhandling.

Du kan også se videoen via QR-koden her:

Eksempler

7. Skriveordrer

Lav en model af atmosfæren

På dette link ligger der informationer om atmosfæren: www.kortlink.dk/2m9w9

Når I har læst om atmosfæren, skal I lave en model af atmosfæren. Den skal være MÅLFAST, det vil sige, at lagene i atmosfæren skal være den rigtige størrelse i forhold til hinanden. I må godt stjæle ideer fra teksten, I har læst.

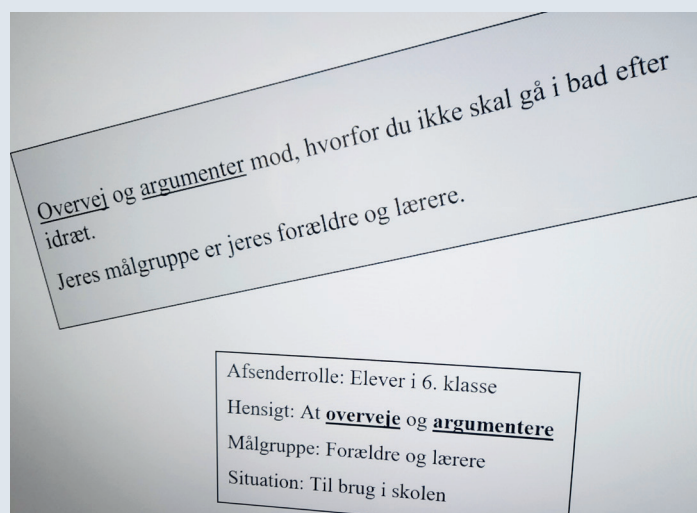
Eksempler på modeller

- En planche, hvor 1cm på planen svarer til et bestemt antal km
- En gåtur, hvor skridtene svarer til, hvor højt man kommer op
- Noget bygget i minecraft, hvor 1 blok svarer til en bestemt afstand
- Ting klisteret på væggen
- Eller noget helt andet, som I selv finder på.

Modellen skal indeholde:

- 1) Atmosfærens lag og pauser. Tegn linjer, hvor to atmosfærelag mødes (pauserne). Skriv navne på lagene og pauserne.
- 2) ISS, den internationale rumstation - så tænk jer om, søg på nettet og find ud af, hvor højt jeres model skal gå op for at få plads til rumstationen.
- 3) Mount Everest 8.849 km højt
- 4) De højeste flyvende fugle 6-9 km højt
- 5) Passagerfly 9-12 km
- 6) Felix Baumgartners ballon (google hvem han er og hvor højt han kom op)
- 7) Polarlys
- 8) Perlemorskyer
- 9) Ozonlaget. Skraver området og skriv navnet i det skraverede område
- 10) Kármánlinjen
- 11) Bonusopgaver for de hurtige:
 - a. Hvor lang/høj skulle planen være, hvis man også skulle tegne Månen ind? Og hvad med Solen?
 - b. På dette link ligger en plakat med typer af skyer: <http://kortlink.dk/28g38> I skal indtegne følgende typer af skyer, så de ligner nogenlunde og inden for de højder, der står på plakaten: Cirrus, Nimbostratus, Cumulonimbus og Stratus.

Eksempel på en skriveordre i natur og teknologi.

Skriveordre om argumenterende tekst.

8. Klassens skrivemiljø

Elever er nysgerrige og opsøger som regel selv de ressourcer, der er omkring dem. Derfor er det fysiske rum ikke ligegyldigt. I de små klasser er vi vant til at have alfabeter, tegninger, tal og figurer, mens klasserum på mellemtrinnet og i udskolingene kan være mere nøgne eller helt tilfældigt indrettet med gamle elevprodukter, plakater fra arrangementer eller forlagsproducerede plakater, som ikke rigtig rammer det, man aktuelt arbejder med.

Derfor er det en god idé at indrette klasselokalet stilladserende og dynamisk. Det betyder, at man bruger væggene til noget støttende og aktuelt, og at man løbende skifter ud. Det kan fx være en synlig skriveordre, sætningsstartere eller anden stilladserende støtte, som eleverne kan opsøge i stedet for at spørge læreren. Det kan også være midlertidige tekster, fx elevernes egne udkast, som man hænger op, bruger og lader sig inspirere af og tager ned igen.

Vi har udviklet brætspillet "Klassens skrivemiljø" med spørgsmålskort og iagttagelsesskemaer, som lærerne i et team kan spille sammen. Det tager ca. en time og leder teamet igennem en afdækning af ens egen klasse, en diskussion af forbedringsmuligheder og beslutninger om i fællesskab at ændre noget.

Skrivemiljø:

Hent spillet "Klassens skrivemiljø" [her](#) eller via QR-koden:

Til teammøde om "Klassens skrivemiljø".

Læs mere om udvikling af "Klassens skrivemiljø" [i denne webdok.](#) Du kan også hente webdokken via QR-koden her:

Eksempler

8. Klassens skrivemiljø

„Jeg vil næsten sige, at Lolland skriver har inspireret mig til at tænke klasseværelset på en anden måde. At bruge faciliteterne og læringsrummet som sådan en understøttelse af selve det, man er i gang med at lære om. At bruge interaktioner imellem børnene til også at fremme læringen. At tænke klasserummet som sådan et sted, hvor vi sammen prøver at lære noget.“

Lærer

Hvert fag har sit eget område – og væggene bruges dynamisk til de aktuelle temaer.

